

به نام خدا

## عوامل موثر بر فرزندآوری و رشد جمعیت

نویسنده: دکتر بنفشه تهرانی نشاط

استادیار، مرکز تحقیقات مراقبت‌های روان جامعه‌نگر، دانشکده پرستاری مامایی حضرت فاطمه (س)،  
دانشگاه علوم بندرعباس، ایران

یکی از عوامل بسیار مهم در موفقیت هر کشوری نیروی انسانی آن است. از نظر سیاسی کشوری قدرتمند محسوب می‌شود که جمعیت بیشتر و جوانتری داشته باشد. باروری و فرزندآوری عاملی منحصر به فرد در رشد جمعیت جهان به شمار می‌رود که می‌تواند ساختار دموگرافیک کشورها را تغییر دهد. تمایل به فرزندآوری و علاقه به موجود انسانی یکی از مولفه‌های مهم تاثیرگذار بر توسعه جوامع و محور توسعه پایدار کشورهایی با رشد پایین جمعیت است. رفتارهای انسانی مانند رفتار باروری وابسته به عوامل اجتماعی و فرهنگی بوده و تفاوت‌های فردی و فرهنگی در جوامع مختلف منجر به رفتارهای باروری متفاوت می‌شود.

در طول سه دهه گذشته در ایران سن ازدواج، دیرفرزندآوری و گرایش به تک فرزندی افزایش و میزان باروری به طور قابل توجهی کاهش یافته است. بانک جهانی تخمین زده است میزان رشد جمعیت ایران در طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۰ به میزان ۱/۹۵ درصد و در طی سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۰ به میزان ۱/۳ درصد کاهش خواهد یافت. کاهش سریع میزان باروری و بهم ریختن موازنه هرم سنی می‌تواند آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی جبران‌ناپذیری بر کشور اعمال نماید؛ لذا افزایش دانش و آگاهی در خصوص عوامل تاثیرگذار بر فرزندآوری در مراقبین سلامت و سیاست‌گذاران ضرورت دارد.

نتایج مطالعات نشان می‌دهد زنان ایرانی نگرش مطلوبی نسبت به فرزندآوری دارند ولی عوامل متعدد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی منجر به تاخیر در فرزندآوری و یا گرایش به تک فرزندی در آنها شده است. یکی از عوامل موثر در فرزندآوری ترس از فقر است. امروزه ضعف آموزه‌ها و باورهای دینی افراد از جمله

عواملی است که توانسته است در فرزندآوری خانواده‌ها تأثیرگذار باشد. با این توضیح که اکثر انسان‌ها با تحلیل عقلی خودشان به این نتیجه رسیده‌اند که اگر توانایی مالی کافی و بیشتری نداشته باشند، نمی‌توانند تشکیل خانواده بدهند و یا اینکه افرادی که تشکیل خانواده دادند حاضر به فرزندآوری یا داشتن فرزند بیشتر نمی‌شوند غافل از اینکه در دین مبین اسلام، خداوند متعال در آیات و روایات فراوانی روزی تمام بندگان را تضمین کرده است.

عامل فردی مهم دیگر، فردگرایی است. در واقع می‌توان فردگرایی را عامل اصلی ایجاد فاصله میان زمان ازدواج و فرزندآوری دانست. با این توضیح که افزایش شدت احساس فقر و تجمل‌گرایی، مصرف‌گرایی و به صورت کلی فردگرایی سبب سخت شدن فرآیند مادری در زنان امروزی شده است. امروزه یک زن اگرچه مادر است؛ اما اولویتش تأمین نیازهای فردی است.

عوامل مختلف اجتماعی از قبیل تحول در ازدواج و طلاق، افزایش سطح تحصیلات و اشتغال زنان، گسترش خانواده‌های هسته‌ای، افزایش میزان شهرنشینی و آپارتمان‌نشینی بر فرزندآوری تأثیر گذاشته است. نتایج مطالعات دیگر نشان داد رضایت از زندگی زناشویی، امیدوار بودن، نگرش مثبت نسبت به فرزندآوری و احساس خود-کفایتی با فرزندآوری ارتباط مثبت دارد. در سالیان اخیر به دلیل بی‌ثباتی و تورم اقتصادی، تمایل به تشکیل خانواده تا حدودی کاسته شده و ازدواج تا دستیابی به موقعیت اجتماعی و مالی مناسب به تأخیر می‌افتد. نظام تحصیلی موجود و فرهنگ مدرک‌گرایی نیز خود از موانع ازدواج به حساب می‌آیند. افزایش سطح تحصیلات و اشتغال زنان یکی دیگر از عوامل مرتبط با فرزندآوری است. در واقع یکی دیگر از دلایل عدم تمایل زنان برای فرزندآوری می‌تواند تغییر هویت آنان باشد. زنان، امروز هویت زنانه خود را در جایی خارج از خانه جستجو می‌کنند و برخی از محققان و اندیشمندان این حوزه، کاهش فرزندآوری را بهایی برای کسب مهارت‌های اجتماعی مانند میزان تحصیلات، شغل و درآمد می‌دانند.

حل مسئله کاهش فرزندآوری نیازمند تدوین راهبردها و برنامه ریزی جامع نگر با در نظر گرفتن عوامل فردی و روانی اجتماعی موثر بر فرزندآوری می‌باشد. در حوزه تربیت، اصلاح رویکرد رسانه‌ی ملی به جمعیت و به عناوین و پیام‌هایی که آثار خود را در رشد جمعیت نشان می‌دهند، بازنمایی‌های رسانه درباره مسائلی از قبیل هویت جنسی، ازدواج، خانواده، مشارکت اجتماعی، سیاسی و سبک زندگی به ویژه سبک زندگی اقتصادی، باید به گونه ای دقیق، مورد توجه قرار گیرد. اصلاح ساختارهای اقتصادی و اعمال سیاست‌های تشویقی، الگوسازی از خانواده های موفق پرجمعیت، برنامه ریزی در جهت پایین آوردن سن ازدواج به منظور رسیدن به زمان مناسب برای فرزندآوری، کاهش زمان تحصیل جوانان به منظور وارد شدن به حوزه اشتغال و تشکیل زندگی خانوادگی، توجه به سلامت مادر و کودک و احساس امنیت خانواده برای فرزندآوری، تأمین بهداشت روانی و عاطفی خانواده با وجود فرزندان بیشتر و گستردگی خانواده، استفاده از ظرفیت‌های آموزشی، در سطوح مختلف آموزش و پرورش و دانشگاه نسبت به افزایش جمعیت مطلوب و فرزندآوری و ایجاد حساسیت در جامعه درباره آسیب‌های ناشی از کاهش جمعیت به عنوان اقدامات مهم و کاربردی مطرح شده است.

## References

1. Araban M, Karimy M, Armoon B, Zamani-Alavijeh F. Factors related to childbearing intentions among women: a cross-sectional study in health centers, Saveh, Iran. *Journal of the Egyptian Public Health Association*. 2020;95(1):1-8.
2. Kariman N, Amerian M, Jannati P, Salmani F, Hamzekhani M. A path analysis of factors influencing the first childbearing decision-making in women in Shahrood in 2014. *Glob J Health Sci*. 2016;8(10):24
3. Oshrieh Z, Tehranian N, Ebrahimi E, Keramat A, Hassani M, Kharaghani R. Childbearing intention and its associated factors among adolescent girls: A narrative review. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*. 2020;25(1):7.
4. Evens E, Tolley E, Headley J, McCarraher DR, Hartmann M, Mtimkulu VT, *et al*. Identifying factors that influence pregnancy intentions: Evidence from South Africa and Malawi. *Cult Health Sex* 2015; 17:374-89.

5. Almeida-Santos T, Melo C, Macedo A, Moura-Ramos M. Are women and men well informed about fertility? Childbearing intentions, fertility knowledge and information-gathering sources in Portugal. *Reprod Health* 2017; 14:91. doi: 10.1186/s12978-017-0352
6. Ghaffari F, Motaghi Z. Factors Affecting Childbearing Based On Women's Perspectives: A Qualitative Study. 2021;23(76):33-43.